

SLOVENSKI NAROD.

„Slovenski Narod“ velja po pošti:

za kraje bivše Avstro-Ogrske:
celo leto skupaj naprej . . . K 60—
pol leta K 30—
četrt leta K 15—
na mesec K 5—50

za Nemčijo:

celo leto naprej K 65—
za Ameriko in vse druge države . . .
celo leto naprej K 70—

Vprašanjem glede inseratov se naj priloži za odgovor dopisnica ali znakna.
Upraviteljsko (spodaj, pritličje, levo). Knaflcova ulica št. 5, telefon št. 90.

Izkušnja vsakega dan sveder, izkušnja nedelje in praznika.

Inserati se računajo po površini prostora in sicer 1 mm visok ter 54 mm širok prostor: enkrat po 12 vin., dvakrat po 11 vin., trikrat po 10 vin. Poslano (enak prostor) 30 vin., paste in zahvale (enak prostor) 20 vinarjev. Pri večjih insercijskih po dogovoru.

Novi naročniki naj pošljejo surovinno vredno 300 po nakazilu. Na samo pismeno naročbo brez poslatve denarja se ne moremo nikakor ozirati.
„Narodna Tiskarna“ telefon št. 90.

„Slovenski Narod“ velja v Ljubljani:

dostavljen na dom ali če se hoče ponj:

celo leto naprej K 58— | četrt leta naprej K 15—
pol leta K 29— | na mesec K 5—

Posamezna številka velja 30 vinarjev.

Dopisi naj se frankirajo. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo: Knaflcova ulica št. 5 (v I. nadst. levo), telefon št. 34.

Dr. Josip Hacin:

Naša monarhija.

Monarhična državna oblika je produkt mnogostoletnega boja med despotizmom na eni in demokratičnimi ali aristokratskimi stremljenji na drugi strani, je kompromis med despotizmom in med silami, ki se despotizmu nočejo uklanjati. Ta kompromis je v različnih državah različen. V eni se je despotizem vnel popolnoma in je zapustil močne sledove samo še v formah, naslovih in ceremonijah, v drugi še visoko dviga svojo glavo in stoji še vedno v ostrem boju z naprednimi demokratičnimi stremljenji. Povsod pa se še vedno vidijo ostanke despotizma, kakor naslovi „po božji milosti“ in podobno. Monarhična ustava je v državi, v kateri je nastala na lastnih tleh, v svojih začetkih pravzaprav skoro v pravi pomenu besede pogodba med despotom in njegovim nasledstvom na eni in notranjimi sovražniki despotizma na drugi strani. Le da je ta pogodba v razvoju časa dobila javno-praven značaj ter postala temeljni državni zakon.

U večini monarhičnih ustav je najti ostanek despotizma vsaj v formalni določbi, da vse državne oblasti, zakonodajna, izvršilna in sodna, pristojajo vladarju. Vladar je vsaj formalno izvor vse moči v državi, je solnce, okoli katerega se sučejo planeti. Le da je ta vladarjeva moč več ali manj omejena, v nekaterih ustavah tako, da je ni več veliko ostalo. V teh slučajih je „božja milost“, „poglavar države“ in podobno v prvi vrsti le še historična reminiscenca.

To moramo imeti pred očmi, ko si izbiramo monarhično državno obliko in ko si bomo dajali monarhično ustavo, kajti postanek in bistvo naše nove monarhije se od gorenjih historičnih oblik znatno razlikujeta.

Kot narod, v katerega rokah je bila po razpadu tujega jarma po principu samoodločbe svoboda in suvereniteta, se ujedinjamo s svojimi rodni mi brati in prostovoljno polagamo v roke njihovega vladarja reprezentantstvo države in izvrševanje enega dela državnih oblasti, in sicer zaradi tega, ker pričakujemo, da se na ta način najhitreje konsolidirajo razmere v novi državi in ker naj bo naš kralj simbol enotnosti naše svobodnega naroda.

Tako je pojmovati postanek naše monarhične državne oblike, in to stariše mora voditi vse naše korake pri kodificiranju ustave.

Podoben je postanek monarhične oblike kraljevine Srbije, vendar pa iz ustave kraljevine Srbije to ni razvidno. In ker bo ta ustava menda služila kot podlaga pri kodificiranju nove ustave in že je služila kot vzorec za načrt provizorične ustave kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev, kateri pa ni postala zakon, se nam zdijo potrebno, da obširneje izpregovorimo o onih bistvenih določbah ustave, ki razdeljujejo državno oblast med kralja in narod.

Kralj po „milosti božji in volji naroda“ je po členu 40. srbske ustave in po členu 36. projektirane provizorične ustave „poglavar države. On ima vse pravice državne oblasti, ki jih izvršuje po določbah te ustave.“

Kralj je torej formalno vir vseh državnih oblasti. Faktično izvršuje zakonodajno oblast skupno z narodnim predstavništvom (člen 33. srbske in 29. projektirane ustave), izvršilno oblast vrši potom svojih ministrov (člen 38. srbske in 34. projektirane ustave), sodno oblast pa izvršujejo sodišča (člen 39. srbske in 35. projektirane ustave). Dejansko ostanke kralju sledeče pravice državne oblasti:

1. Kralj je zaščitnik vseh priznanih veroizpovedanj v državi (člen 42. srbske in 37. projektirane ustave).
2. Kralj potrjuje in proglašata zakon. Noben zakon ne more veljati, dokler ga kralj ne proglasi (člen 43. srbske in 38. projektirane ustave).

3. Kralju pristojni pravica, da predlaga zakone (člen 34. srbske in 30. projektirane ustave).

4. Kralj nastavlja vse državne uradnike. V njegovem imenu in pod njegovim vrhovnim nadzorstvom vrše svojo oblast vsi državni uradi (člen 45. srbske in 40. projektirane ustave).

5. Kralj je vrhovni poveljnik vse državne oborožene sile (člen 46. srbske in 41. projektirane ustave).

6. Kralj podeljuje vojaške čine po določbah zakona (člen 47. srbske in 40. projektirane ustave).

7. Kralj podeljuje na temelju zakona ustanovljene rede in druga odlikovanja (člen 48. srbske in 43. projektirane ustave).

8. Kralj ima pravico kovanja denarja v zmislu zakona (člen 49. srbske in 44. projektirane ustave).

9. Kralj ima pravico pomiloščenja (člen 50. srbske in 45. projektirane ustave).

10. Kralj zastopa državo v vseh odnosih s tujimi državami. On napoveduje vojno, sklepa mirovne pogodbe in jih naznanja narodnemu predstavništvu, v kolikor in kadar dopuščajo to koristi in varnost države.

Toda trgovske pogodbe in pogodbe, za katerih izvršitev se zahteva kako plačilo iz državne blagajne ali sprememba zakonov ali s katerimi se omejujejo javne ali privatne pravice državljanov, imajo veljati šele tedaj, kadar jih odobri narodno predstavništvo (člen 52. srbske in 47. projektirane ustave).

11. Kralj sklicuje narodno predstavništvo. On odvarja in zaključuje zasedanja narodnega predstavništva osebno s prestolno besedo ali potom ministrskega sveta s poslanico ali ukazom. Prestolno besedo, poslanico ali ukaz soprodišejo vsi ministri (člen 54. srbske in 49. projektirane ustave).

Pri tej točki je povdarjati, da se v projektirano ustavo ni prevzela nadaljna določba člena 54. srbske ustave, ki se glasi:

„On (kralj) ima pravico, da odloži zasedanje narodne skupščine, toda ta odložitve ne more biti daljša od dveh mesecev, niti se v istem zasedanju ne more ponoviti brez privoljenja narodne skupščine. On ima pravico, da narodno skupščino razpusti, toda akt razpusta mora obsegati naredbo za nove volitve v najdaljšem roku treh mesecev in naredbo za sklicanje narodne skupščine v najdaljšem roku treh mesecev od dneva razpusta. Ukaz o razpustu skupščine soprodišejo vsi ministri.“

Dalje se v projektirano ustavo tudi ni sprejel člen 101. srbske ustave, ki določa:

„Narodna skupščina se sklicuje redno v prestolico na 1. oktober vsakega leta. Samo v slučaju vojne se more narodna skupščina zbrati izven prestolice. Redno zasedanje narodne skupščine se ne more zaključiti, dokler narodna skupščina ne reši državnega proračuna.“

V kraljevstvu Srbov, Hrvatov in Slovencev bi imel torej kralj glede sklicanja in razpusta narodne skupščine popolnoma proste roke, dočim je bil v Srbiji vezan na citirane ustavne določbe.

12. V imenu kralja se izrekajo sodbje (člen 146. srbske in 93. projektirane ustave).

13. Kralj nastavlja in odpušča ministre (člen 38. in 131. srbske ter člena 34. in 79. projektirane ustave). Naše zgoraj označeno pojmovanje naše monarhije in vsa, tudi najzmernejša demokratična načela današnjega kulturnega sveta tega, kar smo navedli, nikakor ne morejo sprejeti.

Narod si je izbral kralja svobodno, po volji naroda naj bo kralj reprezentant države in simbol narodne enotnosti. Zato „božjo milost“ lahko izpusimo. Naj se s ponosom povdarja „narodna volja“, ki ni fraza in s katero se more ponašati tako malo

dinastij. Naj s tem, da se izpusti „božja milost“, ki je zrastle na tujem zelniku, in da se povdarja „volja naroda“, dobi izraza zgodovinski postanek naše države. In naj najdejo v teh besedah zadoščenje postulat modernega časa.

Z istega vidika se je nemogoče ogrevati za „poglavarja države, ki ima vse pravice državne oblasti.“ Na to mesto spada v monarhiji, katero ustvarja svobodni narod v dvajsetem stoletju po svetovni vojni, v času, ko leže tri velesile razsute in onemogle na tleh vsled socijalne revolucije, določba: „Vsa moč v državi izvira od naroda, katerega vrhovni reprezentant je kralj. Ta izvršuje državne oblasti v imenu naroda po določbah ustave.“ Ali podobno.

Težko se je dalje sprijazniti z mislijo, naj ima kralj v zakonodajni absoluten veto. Z ozirom na svetovni položaj in na politični razvoj, ki ga je pričakovati v Evropi, je menda v interesu monarhije, da ona kot taka da narodu garancije, da se sklepi njegovega zastopništva ne bodo omaloževali. Zato bi bilo morebiti po norveškem vzorcu vpeljati določbo, da sklep narodnega predstavništva postane zakon, tudi, ako mu kralj trikrat odreče sankcijo. Ali naj zadostuje za to trikratni sklep istega narodnega predstavništva, ali naj se izvršijo, ako se sankcija odreče, za nov sklep tudi nove volitve v narodno predstavništvo, o tem se da razpravljati.

Nemogoče je za vsaj nekoliko modernega človeka, da bi proti volji milijonov, in protislovju z vsemi strujami današnjega razvoja, plaval proti deroči reki in akceptiral določbo, da kralj samostalno napoveduje vojne in sklepa mir. Minimum naših zahtev v tem oziru mora biti zahteva, naj se določi, da kralj ofenzivno, oziroma napadalno vojsko more napovedati le s privoljenjem narodnega predstavnštva in da mora mirovne pogodbe predložiti narodnemu predstavništvu v odobritev. Če je to dovolj. Kajti kaj je napadalna vojna? Kdo je bil v očeh nemškega naroda v svetovni vojni napadalec?

Dalje je nemogoče, da se da kralju, popolna svoboda glede sklicevanja in razpuščanja narodnega predstavništva, kakor namerava to člen 49. projektirane provizorične ustave. Iz zgoraj navedenih določeb je razvidno, da naj ima po provizorični ustavi kralj Srbov, Hrvatov in Slovencev mnogo večjo moč, nego jo je imel kralj srbski in da naj ima nasprotno narodno predstavništvo kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev manjše pravice nego jih je imela narodna skupščina v kraljevstvu srbskem.

Pravice narodnega predstavništva imajo biti napram pravicam narodne skupščine po določbah projektirane provizorične ustave prikrajšane menda tudi v sledečem:

Člen 174. srbske ustave določa, kaj se ima zgoditi glede proračuna, ako je narodna skupščina razpuščena ali preložena, predno reši proračun (Zgoraj je že citirana določba, da se ima narodna skupščina sklicati vsako leto na 1. oktobra, in po členu 173 srbske ustave se mora narodni skupščini predložiti proračun takoj v pričetku njenega dela.)

Po provizorični ustavi se ima predložiti narodnemu predstavništvu po členu 107. „ob vsakem začetku njegovega dela“. Toda kdaj je ta začetek, ko kralj narodno predstavništvo lahko skliče, kadarkoli hoče? In kaj se zgodi, ako kralj narodno predstavništvo razpusti, predno ono reši proračun? Ker ni tozadevne določbe, se pač menda smejo vršiti državni izdatki tudi, ne da bi se bil odobril proračun? Ali kako?

In glavno orožje, glavna garancija vseh parlamentarnih zastopstev zdrane narodnemu predstavništvu kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev iz rok. Opozoriti je pred sklepom še na sledeče:

Člen 28. projektirane provizorične ustave določa, da se ustava ne more „odpraviti“. Ker ima slovenski prevod ustave biti menda obenem avtentičen tekst njen, bi bilo smatrati, da je prevod pravilen. Pa če tudi ni pravilen, ima beseda lahko resne posledice, če naj se slovenski tekst smatra avtentičnim. Če namreč ustave ni mogoče odpraviti, s tem se ni rečeno, da je ni mogoče začasnno ukiniti. Začasno ukinitje ustave bi bilo torej dopustno.

Tudi določbe glede proračuna in eventualnega začasnega ukinitja ustave so v nasprotju z onim pojmovanjem naše monarhije, ki mora voditi naše misli pri kodificiranju ustave mlade in upov polne naše domovine.

Ni naš namen, da podamo sistematičen pregled naše ustave, kakoršna naj bi bila v posameznostih. Opozoriti smo le hoteli na idejo, ki naj nas vodi, in na težave, ki so pri tem dane. Zato sklepamo

Usava, ki se bo v najkrajšem času pisala, ima tvoriti temelj vsega našega javnega življenja v bodočnosti. Ako hočemo, da ga bo tvorila resnično in ne provzročala viharjev, moramo posvetiti temu delu svoje najboljše moči in moramo slišati o stvarni mnenja vseh strani. In zdi se nam, da je za stvar vladalo premajhno zanimanje in da se je o stvari premalo pisalo.

Ako gorenje vrste vzbude za vprašanje ustave še pravočasno zanimanje in provzročijo stvarno javno debato, so svoj cilj dosegli.

Prepričani smo, da bodo zastopniki JDS tudi v tem pogledu v Beogradu napravili svojo dolžnost.

K položaju.

Na mirovni konferenci so se pokazali razni egoistični interesi Anglije in Francije, še bolj pa Italije, da tudi Amerika in Japonska hočeta priti na svoj račun. Naše zanimanje se je predvsem osredotočilo v dveh smereh: na potek pariških posvetovanj, na laške zahteve, na Wilsonovo intervencijo in razsodišče, na pričakovanje, kdaj se otvorijo meje za uvoz potrebnih sirovin in izdelkov, na ureditev južne in severne meje, iz kratka na naš zunanji politični položaj, ter istotako na našo notranjo politiko t. j. izgraditev države, grupacijo strank, ustvarjenje središnje in deželnih vlad, na narodno čiščenje in urejevanje vseh onih vprašanj, ki smo jih včeraj našli kot neposredni delovni program prvega našega narodnega predstavništva.

Dogodki v svetu gredo med tem svojo pot naprej. Vsem tem dogodkom se pozna skupna črta, da se vse države in vsi narodi trudijo doseči za sebe čim najbolj ugodni trenutni položaj na zunaj in znotraj. Na Ogrskem so se resno lotili reorganizacije armade, zasedli vsa važnejša mesta, kakor mesta velikih županov itd. z radikalnimi elementi, provesti hočejo agrarno reformo in razlastitev veleposestev, na drugi strani pa so nastopili z oboroženo silo proti boljševizmu ter res tudi zatrli organizirani upor boljševikov ter postavili njihove vodje pred sodišče, potem ko so po budimpeštanskih ulicah pobili mnogo upornikov.

Čehi, ki so imeli izprva tudi mnogo posla z notranjim urejevanjem, so tega zla še precej obvarovani, ker so njihove gospodarske in prometne razmere prilično staložene. Posrečilo se jim je celo postaviti na noge veliko in dobro organizirano armado za zasedenje slovaških in šlezkih mej ter nemško-čehškega ozemlja. Sicer imajo tudi oni razvito subverzivno agitacijo, na katero so pa odgovorili z obširno organizirano protiagitacijo, pri čemur jim je v pomoč zelo trdna znana česka narodna zavest. V sled tega so se mogli relativno zelo hitro posvetiti važnim gospodarskim in valutnim vprašanjem.

Poljaki so istotako pokazali nepričakovan organizatorni dar in postavili na noge močno armado, ki se v Poznanju uspešno bori proti Nemcem, na istočni meji proti Ukrajincem in ki vzdržuje red v notranjosti. Tudi tu izgleda, da je boljševiška nevarnost močno zajezena, čeprav še daleč ne tako trdno kakor na Češkem in se opetovano čuje o nemirih, ki vzplamtavajo zdaj tu zdaj tam.

Iz Rusije še vedno ni preglednih poročil. Kijev zavzemajo danes je jutri druge čete, Petrograd je mrtvo mesto, po no gluđu in bede, povsod divja vojna vseh proti vsem, zaslužka ni, niti dela, povsod beda, glad, ropanje in kakor pripovedujejo maloštevilni vjetniki, ki so se vrnili preko Soluna, vlada povsod poleg nepopisnega občega razsula bajeslovna družabna nemoralna. Boljševiški terorizem se duši pod ruševinami, ki jih je sam povzročil. Včeraj je javil brzojav, da so Ljeninga oropali na cesti in da je prišlo v Moskvi do novih revolucionarnih revolt.

V Italiji nemiri rasto. Splošno stankarsko gibanje je zajelo razna mesta in industrijalne kraje. Meščanstvo razpada. Siti so vojne. Narod se pričinja odvračati od „magovalcev“ in ne veruje več onim, ki so mu pripovedovali, da rabi Italija jugoslovanske kraje.

V Angliji opažamo dva pojava. Država je dosegla svoj cilj, uničila nemško honkurencio. Kakor je Lloyd George pred vojno v zakonil največji socialnopolitični program, kar jih je dotlej bilo na svetu, tako je med vojno izvedel socializacijo industrije, ki se je obnesla in ki utegne postati prvi zgodovinski važni uspešni eksperiment uresničenja starih teorij. Kljub temu je pa delavstvo še vedno nezadovoljno in je prišlo z novimi zahtevami, ki se tičejo v prvi vrsti večje udeležbe na obratih, novega skrajšanja delavnega časa in še večjemu razširjenju koalicijskega prava.

Iz Francije v tem pogledu še ni nobenih vesti, tem intenzivnejše se pa Francozi pečajo s srednjeevropskim vprašanjem, z vojno odškodnino in s poskusi preprečenja, da bi Nemčija zopet postala velika. Dvomimo, da so Francozi pri tem izbrali pravo pot.

Iz Amerike tudi prihajajo poročila, da zahteva ljudstvo hitrejši konec pogajanj in konferenc in normalni pričetek življenja, dela in trgovanja.

V Nemčiji se vrši proces, ki ga danes ni mogoče pregledati. Mogoče, da je to razkranjanje, ali pa nastaja nov demokratičen narod, ki pa ne bo brez starih nemških ekspanzivnih težej in ki se že sedaj upira plačanju odškodnine ter napoveduje, da bo mesto svojega blaga preplaval svet s svojimi ljudmi. Nemško Avstrijo skrbi problem državnih dolgov iz vojnega posojila ter združenje z Nemčijo. Red je pri njih precej nedostaten, kakor tudi prehrana. Zlasti demoralizirane so oborožene bande nad našimi severnimi mejami. Izgleda, da nima niti dunajska niti graška vlada dovolj oblasti nad njimi.

Vkljub velikim nedostatom pri nas doma, ki bi jih ne bilo, če bi ne bile naše meje zaprte in ki so jih v največji meri zakrivali Lahji, ko so nam zaprli dostop do morja — kljub tem nedostatom smo relativno od vseh manjših držav še v zelo ugodnem položaju.

Po najnovejših vesteh izgleda, da bo mirovna konferenca prisiljena zelo pospešiti svoje delo, da pride v do glednem času vsaj do preliminarnega miru, do otvoritve mej in do nekega ravnotežja med narodi. Splošna smer razvoja nevdružno teži za sporazum in za hitro vzpostavlo normalnih razmer, sicer groze z vseh strani revolucionarni pokreti. Vedno bolj izgleda, da bo pariška konferenca po volji ljudstev prisiljena izpremeniti se v do glednem času v bistvu in mesto diktata postaviti sporazum. Nobenemu

Izdajatelj in odgovorni urednik:
Valentin Kopitar.

